

เครือข่ายการจัดการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อยกระดับคุณภาพ
ชีวิตของประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

**Network of Royal Initiative Projects Management to Improve the
Quality of People Life in Mae Chaem District Area,
Chiang Mai Province**

ผกาวรรณ แสนอ่อน และ พจนา พิชิตปัจจา

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Pagawan Saenon and Pojjana Pichitpatja

Chiangmai University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: s.pagawan@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง เครือข่ายการจัดการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบและการจัดการของเครือข่ายการทำงานในการดำเนินงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 2) หาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพทำการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ประกอบด้วยประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 15 คน จากผู้แทนของหน่วยงานที่ปฏิบัติงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม ดังนี้ การพัฒนาด้านการเกษตร จำนวน 2 คน การพัฒนาด้านแหล่งน้ำ จำนวน 1 คน การพัฒนาด้านทรัพยากร จำนวน 3 คน การพัฒนาด้านส่งเสริมอาชีพ จำนวน 2 คน การพัฒนาด้านคมนาคม/การสื่อสาร จำนวน 2 คน การพัฒนาด้านสวัสดิการ/การศึกษา จำนวน 3 คน และการพัฒนาด้านสาธารณสุข จำนวน 2 คน

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบและการจัดการของเครือข่ายการทำงานในการดำเนินงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มี 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) เครือข่ายการดำเนินงานโดยยึดพื้นที่เป็นหลัก หรือเครือข่ายเชิงพื้นที่ 2) เครือข่ายการดำเนินงานโดยยึดงาน/กิจกรรมเป็นหลัก หรือเครือข่ายเชิงประเด็น 3) เครือข่ายการดำเนินงานโดยยึดเป้าหมายและวัตถุประสงค์การดำเนินงานเป็นหลัก หรือเครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่

ความสัมพันธ์ของเครือข่ายการทำงานในการดำเนินงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีทั้งความสัมพันธ์ในแนวดิ่งและแนวราบ กล่าวคือ ความสัมพันธ์ในแนวดิ่งมีการรวมศูนย์โดยมีสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) เป็นหน่วยงาน

* วันที่รับบทความ: 21 มีนาคม 2565; วันที่แก้ไขบทความ 23 เมษายน 2565; วันที่ตอบรับบทความ: 25 เมษายน 2565

Received: March 21, 2022; Revised: April 23, 2022; Accepted: April 25, 2022

หลักในการประสานงาน ซึ่งบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการ และประสานงานไปยังหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ โดยการดำเนินงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบในพื้นที่เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ ที่มีการประสานงานกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน

สำหรับปัจจัยที่ทำให้การดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริประสบผลสำเร็จนั้น มีทั้งหมด 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) การติดตามและประสานการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2) ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล และ 3) ความคุ้นเคยและการติดต่อสื่อสารกับพื้นที่

คำสำคัญ : การพัฒนาคุณภาพชีวิต; เครือข่ายการทำงาน; โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

Abstracts

The study on “Network of Royal Initiative Projects Management to Improve the Quality of People Life in Mae Chaem District Area, Chiang Mai Province” aims to 1) study on form and network of Royal Initiative Project management and 2) to investigate key success factors of the network of Royal Initiative Project management. This is the qualitative research that 15 informants were interviewed including 2 people from Agricultural Development Unit, 1 person from Resource Development Unit, 3 people from Resource Development Unit, 2 people from Career Development Unit, 2 people from Transportation Development and Communication Unit, 3 people from Welfare Development and Education Unit and 2 people from Public Health Unit.

The findings reveal that there are three forms and networks of Royal Initiative Project management to improve the quality of people's life in Mae Chaem district area, Chiang Mai province. 1) the area-based networking 2) the issue-based networking and 3) the structure-based networking.

The relationship of networks of Royal Initiative Projects Management includes both vertical and horizontal relations. The Office of the Royal Development Projects Board (ORDPB) is one example of vertical relation that which all operations are centralized. For the horizontal relation, the local networking units will work on their responsibilities.

Besides, there are three key success factors of Royal Initiative Projects Management which are 1) follow-up system, 2) personal relationship of staff, and 3) area familiarization.

Keywords: The Quality of Life; Network Management; Royal Initiative Projects

บทนำ

อำเภอแม่แจ่มตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ ห่างจังหวัดเชียงใหม่ไปตามถนนสายเชียงใหม่-อินทนนท์-แม่แจ่ม ระยะทางประมาณ 120 กิโลเมตร พื้นที่ทางไกลที่สุดของอำเภอแม่แจ่มอยู่ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 200 กิโลเมตร ภูมิประเทศมีลักษณะเป็นภูเขาสูง มีพื้นที่ราบเชิงเขาประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ เป็นป่าอนุรักษ์ต้นน้ำ ประชากรประกอบด้วยชนพื้นเมือง ชนเผ่ากะเหรี่ยง ชนเผ่าม้ง และชนเผ่าลัวะ ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขา กว่าร้อยละ 80 ตั้งถิ่นฐานและทำกินอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและเขตอุทยานแห่งชาติ การดำรงชีวิตจึงต้อง

พึ่งพาอาศัยและอยู่ร่วมกับป่า ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้เกิดการบุกรุกป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำกินอย่างต่อเนื่อง โดยอำเภอแม่แจ่มถือเป็นพื้นที่ทางไกลและทุรกันดารอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้การพัฒนาพื้นที่และประชากรเป็นไปด้วยความล่าช้า โดยปัญหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องของที่ดินทำกิน ระบบสาธารณสุขโรค โครงสร้างพื้นฐาน โดยบางหมู่บ้านยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร และการคมนาคมติดต่อสื่อสารค่อนข้างลำบาก เพราะถนนเข้าหมู่บ้านหลายหมู่บ้านยังคงเป็นถนนลูกรังสลับคอนกรีตในบางช่วงและไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ ทั้งนี้ เนื่องจากการดำเนินโครงการต่างๆ ต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ ซึ่งโครงการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่แจ่มส่วนใหญ่จะต้องดำเนินการในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ จึงต้องได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่จากกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติฯ ด้วยเหตุนี้การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่แจ่มหลายโครงการจึงต้องชะลอหรือยกเลิกไป ทำให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นไปด้วยความล่าช้า (คณะกรรมการบริหารงานอำเภอแม่แจ่ม, 2564 : 4-47)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น อำเภอแม่แจ่มจึงกลายเป็นพื้นที่ทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9 และพระบรมวงศานุวงศ์ ที่ทรงเสด็จมาปฏิบัติพระราชกรณียกิจและทรงเยี่ยมเยือนราษฎรในพื้นที่อำเภอแม่แจ่มเป็นประจำ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดโครงการในพระราชดำริขึ้นในพื้นที่อำเภอแม่แจ่มมากมายหลายโครงการ (สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, 2560: ออนไลน์) ดังนี้

1. โครงการพัฒนาด้านแหล่งน้ำ ได้แก่
 - 1.1 โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ
 - 1.2 โครงการก่อสร้างฝาย และระบบส่งน้ำ
 - 1.3 โครงการจัดหาน้ำให้ราษฎรในพื้นที่
 - 1.4 โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม
 โดยมีกว่า 70 โครงการ กระจายทุกพื้นที่ในอำเภอแม่แจ่ม
2. โครงการด้านการพัฒนาการเกษตร ได้แก่
 - 2.1 โครงการหลวงปางอุ๋ง
 - 2.2 โครงการหลวงแม่แฮ
 - 2.3 โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางหินฝน
 - 2.4 โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่ละอ
3. โครงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่
 - 3.1 โครงการพัฒนาป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สวนป่าสิริกิติ์)
 - 3.2 โรงพยาบาลเทพรัตนเวชชานุกูล เฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา

- 3.3 โครงการฟื้นฟูระบบนิเวศและพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม
- 3.4 โครงการสร้างป่า สร้างรายได้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- 3.5 โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
4. โครงการพัฒนาด้านสาธารณสุข ได้แก่ โครงการก่อสร้างโรงพยาบาลแม่แจ่ม และโครงการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โรงพยาบาลแม่แจ่ม
5. โครงการพัฒนาด้านสวัสดิการและการศึกษา ได้แก่
 - 5.1 โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร
 - 5.2 โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนใน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง (ศศช. แม่ฟ้าหลวง)
 - 5.3 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
 - 5.4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 31
 - 5.5 โรงเรียนสาธิตชุมชนการเรียนรู้ “สมเด็จพระย่า” มศว.แม่แจ่ม
6. โครงการพัฒนาด้านการส่งเสริมอาชีพ ได้แก่
 - 6.1 โครงการสร้างป่าสร้างรายได้ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
 - 6.2 โครงการพัฒนาป่าไม้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สวนป่าสิริกิติ์)
7. โครงการพัฒนาด้านคมนาคมและการสื่อสาร ได้แก่
 - 7.1 โครงการสร้างเส้นทางสายจอมทอง-แม่แจ่ม (พัฒนาการคมนาคมหมู่บ้านชาวเขาเส้นทางจอมทอง-แม่แจ่ม) ในโครงการอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์
 - 7.2 โครงการซ่อมแซมสายทางอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ – อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (บ้านปางอุ๋ง - บ้านแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม)

ทำให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรในพื้นที่อำเภอแม่แจ่มดีขึ้นเรื่อย ๆ จากที่เคยปลูกฝิ่น ได้หันมาปลูกพืชเมืองหนาว ไม้เศรษฐกิจ เช่น สตอเบอร์รี่ โอโวคาโต พลับ สาลี่ กะหล่ำ มะเขือเทศ จนฝิ่นเกือบหมดไปจากพื้นที่ ราษฎรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน เนื่องจากได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง แม้การดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการขออนุญาตใช้พื้นที่ซึ่งเป็นระเบียบขั้นตอนเดียวกับการดำเนินโครงการอื่นๆ นอกพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แต่การดำเนินกิจกรรมพัฒนาในด้านต่างๆ ของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ยังคงสามารถขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่อง ไม่ติดปัญหาเรื่องการขออนุญาตใช้พื้นที่ รวมถึงการดำเนินงานด้านอื่นๆ ที่สามารถประสานการทำงานได้อย่างเป็นระบบ ทำให้สามารถดำเนินโครงการได้เป็นผลสำเร็จมาจนถึง

ปัจจุบัน ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงได้ทำการศึกษาเรื่อง เครือข่ายการจัดการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของราษฎร ในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาว่าโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ผ่านมามีการบริหารจัดการเครือข่ายอย่างไร จึงสามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรได้อย่างคล่องตัวและประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และมีรูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายในการบริหารจัดการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริอย่างไร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและการจัดการของเครือข่ายการทำงานในการดำเนินงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
2. เพื่อหาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง เครือข่ายการจัดการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structure Interview Form) โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - depth Interview) ที่ได้กำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ไว้แล้ว

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น 7 กลุ่ม ซึ่งใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากผู้ที่เคยทำงานซึ่งมีประสบการณ์ หรือกำลังทำงานภายใต้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้นๆ เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี ดังนี้

- กลุ่มที่ 1 กลุ่มหน่วยงานพัฒนาด้านการเกษตร จำนวน 2 คน
- กลุ่มที่ 2 กลุ่มหน่วยงานพัฒนาด้านแหล่งน้ำ จำนวน 1 คน
- กลุ่มที่ 3 กลุ่มหน่วยงานพัฒนาด้านทรัพยากร จำนวน 3 คน
- กลุ่มที่ 4 กลุ่มหน่วยงานพัฒนาด้านส่งเสริมอาชีพ จำนวน 2 คน
- กลุ่มที่ 5 กลุ่มหน่วยงานพัฒนาด้านคมนาคม/การสื่อสาร จำนวน 2 คน
- กลุ่มที่ 6 กลุ่มหน่วยงานพัฒนาด้านสวัสดิการ/การศึกษา จำนวน 3 คน
- กลุ่มที่ 7 กลุ่มหน่วยงานพัฒนาด้านสาธารณสุข จำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structure Interview Form) ขึ้น โดยอ้างอิงตามแนวคิด ทฤษฎี เอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับกรอบแนวคิดการวิจัย ในการกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In- depth Interview) เป็น 3 ประเด็น

ได้แก่ ประเด็นที่ 1 การจัดการของเครือข่ายการทำงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประเด็นที่ 2 ความสัมพันธ์ของหน่วยงานเครือข่ายในการดำเนินงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และประเด็นที่ 3 ปัจจัยที่ทำให้การจัดการของเครือข่ายการทำงานในการดำเนินงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์ตามขั้นตอน ดังนี้ 1) นัดหมายการสัมภาษณ์ 2) ดำเนินการสัมภาษณ์ และ 3) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ในการศึกษาจะดำเนินการ ดังนี้

1) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยวิเคราะห์จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษา เอกสารซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง เอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเครือข่ายและการบริหารจัดการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้เป็นไปตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้

2) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ว่าในแต่ละประเด็นคำถามมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เพื่อนำมาสังเคราะห์ เรียบเรียง และสรุปตามประเด็นที่ศึกษา และนำมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดที่กำหนดไว้ตามกรอบ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากแนวคิดเครือข่ายของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545 : 28-44) และพระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (2547 : 84-97) สามารถนำมาอธิบายความหมาย องค์ประกอบ รูปแบบ และการจัดการของเครือข่ายการทำงานในการดำเนินงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะบทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์ของหน่วยงานที่รวมเป็นเครือข่าย ทำให้มองเห็นภาพการดำเนินงานของเครือข่ายที่เกิดขึ้น ซึ่งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งการพัฒนาได้ 7 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาด้านการเกษตร การพัฒนาด้านแหล่งน้ำ การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาด้านส่งเสริมอาชีพ การพัฒนาด้านคมนาคม/สื่อสาร การพัฒนาด้านสาธารณสุข และการพัฒนาด้านสวัสดิการ/การศึกษา โดยมีเป้าหมายสำคัญในการประสานความร่วมมือกัน คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งแต่ละหน่วยงานมีบทบาทหน้าที่ต่างกันในการร่วมเป็นเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของบุคลากร แผนงาน และงบประมาณ ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ของหน่วยงานที่มาร่วมเป็นเครือข่ายได้ ตามแผนภาพ ดังนี้

จากการศึกษาเครือข่ายการจัดการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต
ของประชาชนในพื้นที่อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา จำแนกผลการศึกษาเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

พบว่า เครือข่ายการทำงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เริ่มจาก รัฐบาลได้จัดตั้งองค์กรหนึ่งขึ้นมา คือ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) เพื่อเป็นหน่วยงานสนองพระราชดำริโดยตรง ซึ่งมีการบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการ โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงที่มีความเกี่ยวข้องในการดำเนินงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นกรรมการ โดยคณะกรรมการชุดนี้มีอำนาจในการแต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ คณะทำงานหรือเจ้าหน้าที่จากส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจ ให้ปฏิบัติงานเพื่อช่วยเหลืองาน

ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และมีการกำหนดหลักเกณฑ์ ระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับการปฏิบัติงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอนให้สามารถดำเนินงานได้อย่างคล่องตัว และได้จำแนกโครงการพัฒนาด้านต่างๆ เป็น 8 ด้าน เมื่อมีพระราชดำริ สำนักงาน กปร. จะดำเนินการจัดประชุมเพื่อพิจารณาการดำเนินงานตามพระราชดำรินั้นๆ ว่าเกี่ยวข้องกับหน่วยงานใด และประสานการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยงานนั้น ซึ่งในแต่ละโครงการจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงาน เพื่อขับเคลื่อนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้นๆ เป็นการเฉพาะ ประกอบด้วยคณะกรรมการหรือคณะทำงานในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับกรมจนถึงระดับพื้นที่อำเภอ ซึ่งมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการเป็นกรรมการหรือคณะทำงานทำให้เกิดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายประสานการทำงานและติดตามงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ ของราษฎร ไม่ว่าจะเป็น ด้านการศึกษา ด้านแหล่งน้ำ ด้านการสื่อสาร ด้านการคมนาคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการสาธารณสุข เป็นต้น โดยหน่วยงานเครือข่ายมีการดำเนินงานแบบบูรณาการการทำงานร่วมกันเป็นคณะทำงานภายใต้แผนงานบูรณาการร่วมกัน ซึ่งการประสานงานและติดตามงานมีทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีสำนักงาน กปร. กำกับ ติดตาม และประเมินการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้นในการพัฒนาแต่ละด้าน มี 3 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การดำเนินงานโดยยึดพื้นที่ดำเนินงานเป็นหลัก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการ บูรณาการแผนงานร่วมกันตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับพื้นที่ ซึ่งมีการวางแผนงาน การกำกับติดตาม และการประสานงานในพื้นที่เป็นหลักในการขับเคลื่อนโครงการ เช่น โครงการหลวง โครงการสร้างป่าสร้างรายได้ เป็นต้น

รูปแบบที่ 2 การดำเนินงานโดยยึดงานหรือกิจกรรมเป็นหลัก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้วางแผนและประสานความร่วมมือกัน เพื่อให้การสนับสนุนภารกิจในด้านใดด้านหนึ่งเป็นการเฉพาะตามอำนาจหน้าที่ เช่น โครงการพัฒนาด้านแหล่งน้ำของชลประทาน โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร โครงการพัฒนาด้านคมนาคม เป็นต้น

รูปแบบที่ 3 การดำเนินงานโดยยึดเป้าหมายและวัตถุประสงค์การดำเนินงานเป็นหลัก ซึ่งแต่ละหน่วยงานที่เข้ามาดำเนินการร่วมกันต่างมีหน้าที่และการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน เพื่อให้กิจกรรมหรืองานนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์และคนในพื้นที่ได้รับประโยชน์ เช่น โครงการพัฒนาด้านสาธารณสุขที่มีการก่อสร้างโรงพยาบาลและปรับปรุงภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมโดยรอบโรงพยาบาลควบคู่กันไป

ทั้งนี้ การทำงานของหน่วยงานหนึ่งเมื่อเข้าไปเป็นสมาชิกของเครือข่ายที่แตกต่างกันตามการพัฒนาในแต่ละด้านสามารถมีรูปแบบเครือข่ายที่แตกต่างกันได้ นอกจากนั้นหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาแต่ละด้านยังมีความเชื่อมโยงไปยังหน่วยงานพัฒนาด้านอื่นๆ ด้วย เนื่องจากการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรในพื้นที่ จำเป็นต้องมีการพัฒนาในแต่ละด้านควบคู่กันไป เช่น การพัฒนาด้านการเกษตร จำเป็นต้องเชื่อมโยงกับการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อจัดหาต้นทุนน้ำในการทำการเกษตรและอุปโภคบริโภค และยังเชื่อมโยง

กับการพัฒนาด้านคมนาคมในการขนส่งพืชผลทางการเกษตร รวมถึงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมในการปลูกพืชปลอดสารพิษ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รักษาดินน้ำ ลดการตัดไม้ทำลายป่า และยังเป็นการพัฒนาด้านสุขภาพอีกทางหนึ่งด้วย อันส่งผลต่อเศรษฐกิจภายในชุมชน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาแต่ละด้านจะมีความรับผิดชอบที่แตกต่างกัน ซึ่งแต่ละหน่วยงานจะให้ความร่วมมือ ทั้งในส่วนของแผนงาน งบประมาณ และผู้ปฏิบัติงาน ทั้งนี้ บางหน่วยงานได้มีการจัดตั้งหน่วยงานภายในเพื่อดำเนินการประสานงานเกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริโดยเฉพาะ

ประเด็นที่ 2 ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

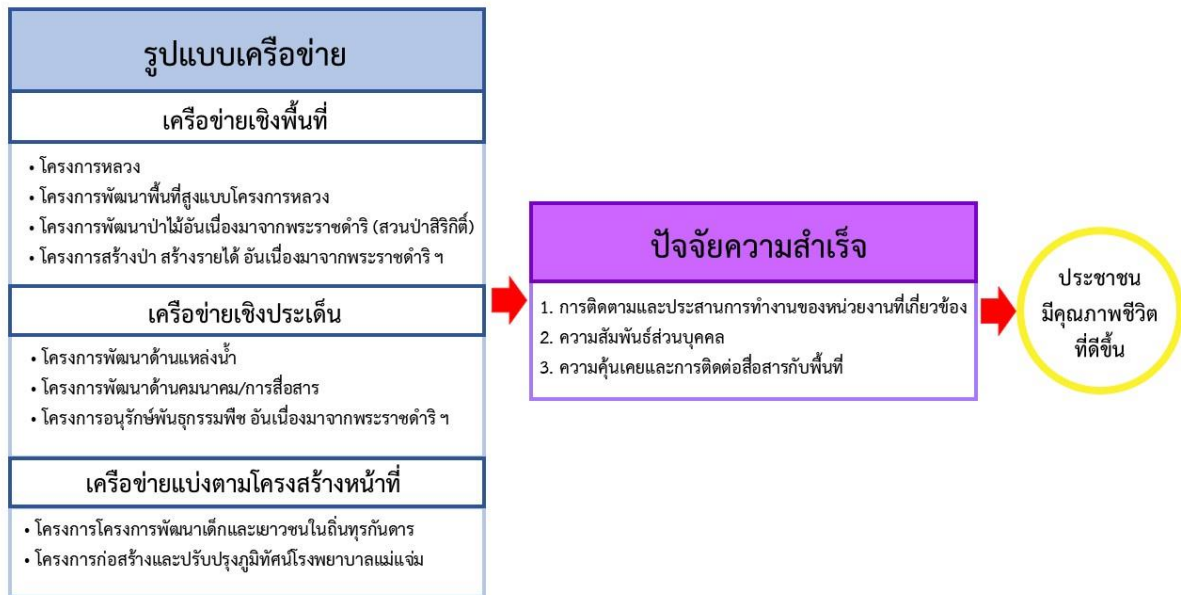
พบว่า สิ่งที่ทำให้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริประสบผลสำเร็จ มี 3 ปัจจัย ได้แก่

1) **การติดตามและประสานการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบที่แตกต่างกัน เข้ามาร่วมกันสนับสนุนในเรื่องของบุคลากร แผนงาน และงบประมาณ ในการพัฒนาด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกันและกันอย่างเป็นระบบ โดยมีการวางแผนงานร่วมกัน

2) **ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล** ซึ่งเป็นการประสานงานกันแบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างคล่องตัว ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะงานที่มีจำนวนหน่วยงานที่เข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายจำนวนมาก ประกอบกับลักษณะการทำงานที่มีความต่อเนื่องและใช้ระยะเวลาในการดำเนินงานที่ยาวนาน ดังนั้นการสื่อสารประสานงานในเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้การทำงานในเครือข่ายราบรื่น และต่อเนื่อง

3) **ความคุ้นเคยและการติดต่อสื่อสารกับพื้นที่** โดยจำเป็นต้องได้รับการยอมรับหรือการให้ความร่วมมือจากผู้นำชุมชนและราษฎรในพื้นที่ เพราะโครงการดังกล่าวมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ การเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต การหารายได้ หรือ เศรษฐกิจระดับครัวเรือน การที่คนในเครือข่ายเป็นในพื้นที่จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงวัฒนธรรมพื้นถิ่น และดำเนินกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งและส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรียังคงมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ เนื่องจากบางหน่วยงานยังขาดผู้รับผิดชอบงานพัฒนาด้านนั้นๆ โดยตรง ทำให้การประสานงานเป็นไปด้วยความล่าช้า และบางครั้งทำให้การประสานขอความร่วมมือและติดตามงานเป็นไปด้วยยากลำบาก

แผนภาพที่ 2 สรุปแผนภาพผลการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาข้างต้นสามารถอภิปรายผล ในประเด็นที่เกี่ยวกับรูปแบบและการจัดการของเครือข่ายการทำงานในการดำเนินงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ รวมถึงปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเครือข่ายของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545 : 28-44) และพระมหาสุทิตย์ อาภากร (2547 : 84-97) ดังนี้

เครือข่ายการทำงานในการดำเนินงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นการรวมกลุ่มของหน่วยงานที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกัน โดยมีการบริหารจัดการเรื่องบุคคล แผนงาน และงบประมาณที่แยกต่างหากจากกันตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานนั้น แต่ทุกหน่วยงานที่มาร่วมเป็นเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรในแต่ละด้าน มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายการดำเนินการร่วมกัน โดยเป้าหมายหลักคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรให้ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา การสาธารณสุข สาธารณูปโภค การสื่อสารคมนาคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งการดำเนินการประสานความร่วมมือกันในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลานาน ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่จึงรู้จักคุ้นเคยกันและไว้วางใจกันในการทำงาน ทำให้การประสานงานกันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงถือได้ว่า เครือข่ายการทำงานในการดำเนินงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นการสร้างเครือข่ายที่แท้จริง ภายใต้การรับรู้ การมีวิสัยทัศน์ และการมีความสนใจร่วมกัน ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปใน

ทิศทางเดียวกัน เกิดความรู้สึกที่เป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนทำให้โครงการประสบผลสำเร็จ และสมาชิกเครือข่ายยังมีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิด และตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ ในรูปแบบของคณะทำงาน โดยแต่ละหน่วยงานสามารถสนับสนุนซึ่งกันและกันได้ตามบทบาทหน้าที่ของตน ทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยและเรียนรู้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า เครือข่ายการทำงานในการดำเนินงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีรูปแบบของเครือข่าย 3 รูปแบบ ได้แก่

1) เครือข่ายเชิงพื้นที่ เน้นการพัฒนาเฉพาะพื้นที่เป็นหลัก เช่น โครงการหลวง ที่เน้นการพัฒนาพื้นที่สูงหรือชุมชนมีชาวไทยภูเขาเป็นหลัก เป็นต้น

2) เครือข่ายเชิงประเด็น เน้นกิจกรรมการดำเนินงานเป็นหลัก เช่น โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่เน้นเรื่องพันธุ์พืชท้องถิ่นของประเทศไทยเป็นหลัก เป็นต้น

3) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ ที่ดำเนินงานภายใต้วัตถุประสงค์ และภารกิจเดียวกัน โดยแต่ละหน่วยงานมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานหรือสนับสนุนโครงการที่แตกต่างกันตามโครงสร้างหน้าที่ ซึ่งอาจเป็นการรวมตัวของเครือข่ายเชิงพื้นที่ หรือเครือข่ายเชิงประเด็น เช่น โครงการก่อสร้างโรงพยาบาลและปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบ ที่มีการดำเนินงานภายใต้วัตถุประสงค์และภารกิจด้านสาธารณสุข แต่มีหน่วยงานที่เข้ามาดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกัน เช่น กระทรวงสาธารณสุขมีหน้าที่จัดสร้างอาคาร กรมชลประทานและกรมทรัพยากรน้ำ มีหน้าที่จัดหาน้ำใช้ภายในโรงพยาบาล กรมอุทยานแห่งชาติฯ และกรมป่าไม้ มีหน้าที่ปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยรอบโรงพยาบาล เป็นต้น

โดยความสัมพันธ์ของเครือข่ายการทำงานในการดำเนินงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีทั้งความสัมพันธ์ในแนวดิ่งและแนวราบ ความสัมพันธ์ในแนวดิ่งมีการรวมศูนย์เข้าส่วนกลาง คือสำนักงาน กปร. ซึ่งเป็นหน่วยงานเฉพาะ โดยมีหน่วยงานระดับกระทรวงเป็นคณะกรรมการหรือเครือข่าย เพื่อรับนโยบาย บูรณาการแผนงาน และจัดสรรงบประมาณ แล้วส่งต่อไปยังภูมิภาคในระดับจังหวัด อำเภอ ชุมชน ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงาน สำหรับความสัมพันธ์ในแนวราบ เมื่อมีการส่งต่อไปสู่ภูมิภาคตามหน้าที่ความรับผิดชอบ และหน่วยงานซึ่งเป็นเครือข่ายปฏิบัติงานในพื้นที่จะดำเนินงานประสานความร่วมมือกันให้โครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ ภายใต้ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละพื้นที่ โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการพึ่งพาอาศัยกันในการดำเนินงาน

ผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สรัญญา จุฑานิล (2556 : 204-233) ที่พบว่า กระบวนการบริหารงานในรูปแบบเครือข่ายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานปฏิบัติการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโครงสร้างการทำงานระหว่างหน่วยงาน ในรูปแบบของเครือข่ายที่เน้นการทำงานเชิงพื้นที่ เชิงประเด็นกิจกรรม และเชิงโครงสร้าง โดยให้ความสำคัญกับการประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ทั้งระดับนโยบาย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทักษิ์ ทองภูเบศร์ และคณะ (2554 : 169-175) ที่พบว่า รูปแบบเครือข่าย ที่พบมาก 5 อันดับแรก คือ การก่อตั้งขึ้นจากความสนใจร่วมกันของสมาชิก มีการ

สื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนแนวคิดอย่างสม่ำเสมอ เต็มใจที่จะทำงานร่วมกัน มีการสร้างแรงจูงใจและแบ่งปันความรู้ในการทำงานของผู้นำ และใช้ความรู้ของสมาชิกแต่ละหน่วยร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งใช้เกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจำแนกรูปแบบของเครือข่ายชุมชน ที่มีผลต่อกระบวนการดำเนินงานและความสำเร็จในการดำเนินงานของเครือข่ายที่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าความสำเร็จของการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจากอดีตจนถึงปัจจุบันอาศัยปัจจัยการประสานงาน การติดตามงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับผู้ปฏิบัติงานซึ่งทำงานอยู่ในพื้นที่ที่มีความคุ้นเคยกับพื้นที่ และมีความสัมพันธ์ส่วนบุคคลที่ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างคล่องตัว หากพบปัญหาสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงทีโดยการประสานงานกันอย่างไม่เป็นทางการก่อน ในเบื้องต้น ส่งผลให้การดำเนินการตามระเบียบขั้นตอนเป็นไปอย่างราบรื่น ด้วยความร่วมมือกันของทุกหน่วยงาน ในทุกระดับ ด้วยเหตุนี้การดำเนินงานหรือการดำเนินโครงการอื่นๆ ควรนำรูปแบบการจัดการ และปัจจัยความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายการทำงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในระดับพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ไปปรับใช้ในการบริหารจัดการเครือข่ายการทำงาน เพื่อให้การทำงานบรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาพบว่าโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหลายโครงการมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน ตั้งแต่ระดับนโยบายตจถึงระดับปฏิบัติงาน และแต่ละโครงการยังเชื่อมโยงการพัฒนาหลายด้าน หากต้องการศึกษาเครือข่ายเครือข่ายการจัดการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริให้ชัดเจนมากขึ้น ควรออกแบบการศึกษาเฉพาะเจาะจงกลุ่มเป้าหมายให้แคบลง เป็นการศึกษาเครือข่ายการบริหารจัดการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริโครงการใดโครงการหนึ่งโดยเฉพาะ

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ชัคเชส มีเดีย จำกัด.
- ทักษ์ ทองภูเบศร์. (2554). *บทบาทการส่งผ่านของเครือข่าย โรงเรียนและชุมชนในการส่งเสริมความสำเร็จของชุมชนแห่งการปฏิบัติด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม : การวิจัยเน้นการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม*. คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร. (2547). *เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข
- สร้อยญา จุฑานิล. (2556). *การบริหารเครือข่ายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานปฏิบัติการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
- สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่. (2561). *การขับเคลื่อนและการขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ*. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 2 กรกฎาคม 2564. แหล่งที่มา: <http://123.242.165.8/kingproject>
- คณะกรรมการบริหารงานอำเภอแม่แจ่ม. (2564). *แผนพัฒนาอำเภอแม่แจ่ม 5 ปี (พ.ศ.2561 – 2565) ฉบับทบทวนปี พ.ศ. 2564*. เชียงใหม่ : ที่ทำการปกครองอำเภอแม่แจ่ม